

STEIN JÁNOSNÉ

pedagógiai szakcsoportvezető, Baja

SÁROSY JÓZSEFNÉ

gyakorló iskolai igazgató, Baja

Néhány gondolat az iskolatelevízió alsó tagozatos adásainak nevelési lehetőségeiről

A pedagógiai szaklapok egyre behatóbban foglalkoznak az iskolatelevíziós adások jelentőségével. Mindez azt bizonyítja, hogy a rövid múltra visszatekintő korszerű audio-vizuális eszköz alkalmazásában túljutott már az első bizonytalanságok fokán, s pedagógusaink tudatos munkájának eredményeként szervesen épül az oktató munka folyamatába. Nem feledkezhetünk meg azonban arról sem, hogy minden oktatás anyagánál és tevékenységénél fogva nevelő hatást gyakorol növendékeinkre. Amikor oktatunk tehát — közvetve ugyan —, pozitív vagy negatív értelemben nevelünk is.

A televíziós órák sajátos jellegüknél fogva megsokszorozzák ezeket a hatásokat. A film szuggesztív erejével, művészi eszközeivel önmagában is olyan pszichológiai tényező, mellyel eddig is számolt a pedagógia. Mennyivel hatásosabb, szervezettebb, célszerűbb lehet mindez akkor, ha a művészet és pedagógia együttesen szervezi meg és irányítja azokat a pszichés hatásokat, amelyek a gyermek jellemének, magatartásának, egész személyiségének alakítását hivatottak szolgálni.

A televíziós órák feladata tehát az is, hogy az oktatással párhuzamosan segítséget nyújtsanak a tanterv által kitűzött és a nevelési tervben részletezett követelmények megvalósításában. Ahogyan a didaktikai siker megkívánja az adástól a pedagógiai tudatosságot, ugyanúgy feltételezi a nevelés eredményessége is a tervszerűséget, megfontolást.

Az iskolatelevízió alsó tagozatos adásai már eddig is bőven szolgáltattak lehetőséget egy-egy nevelési probléma megoldásához. Különösen az értelmi, világnézeti, erkölcsi és esztétikai nevelés területén nyújtottak sok konkrétumot a kívánatos magatartási formák dramatizálásával, az elvont, nehezen érthető erkölcsi fogalmak konkretizálásával. Ennek dokumentálására csak néhány példát említünk meg. Szeptemberben A gyerekek élete régen és ma c. televíziós óra meggyőzően mutatta be a felszabadulás előtti gyermekorsót, s jól érzékeltette a különbséget a múlt és jelen között. A gyerekek reflexióiból nagyszerűen lemérhettük, hogy az előző évben oly nehezen megfogható gondolat most nyert konkrét tartalmat: „Boldogok vagyunk, hogy ma élünk.”

Az elsőosztályosok beszoktatását könnyítette az Erdei iskola c. televíziós óra. Az iskolai munkát vonzóvá tette, a gyerekekben előforduló gátlásokat feloldotta.

A nagyüzemi veteményeskertben nemcsak a nagyüzemi gazdálkodás előnyeivel ismerkedhettek meg a tanulók, hanem a példa erejével segítette egészségügyi jószokások kialakulását. A paradicsomot kóstoló két gyermek gondosan megmosta a termést, mielőtt beleharapott volna.

Az egészségügyi dolgozók munkája c. adás oktatási célja mellett pszichológiai tu-

datossággal oldotta meg a mindig visszatérő gyermeki problémát, az orvostól való félelem, szorongás feloldását.

Hasonló feladatot oldott meg A mozgás szervei c. óra is. A gyermek életkori sajátosságára támaszkodva (az erő nagyraértékelése) először a meggyőzés módszerével motivált a helyes táplálkozás és testedzés betartására. Ezt a feladatot a tanórán ilyen sikerrel megoldani lehetetlen lenne.

Kiemelhető még az Egy építkezésen dolgozók munkája c. televíziós adás, melyben az oktatásnak minden egyes szakasza közvetlenül és mesterkélttség nélkül oldotta meg a nevelési feladatot. A gyermekek gépek sorozatát láthatták, mely az építők munkáját segíti. Meggyőződhetek arról, hogy milyen sok szakember munkájának az összehangolása szükséges ahhoz, hogy a ház felépüljön és lakhatóvá váljék. Nagyszerűen domborodott ki a szellemi és fizikai munka egymásrautaltsága (tervező, munkás, műszaki ellenőr). Az adás világnézeti jelentőségét fokozta még az építkezések hatalmas arányának, gyors ütemének bemutatása, mely a felszabadulásunk óta eltelt húsz évet dokumentálja.

Estétikái érzelmek ébresztésével hozta gyermekközelségbe a kultúrált magatartás igényét a Séta az erdőben c. adás. A művészeti felvételek, a gyermek számára oly kedves állatok megjelenése, a finom kísérőzene mind olyan hatások, melyek maradandóbbak minden szónál.

A felsorolt tv-adások bizonyítják azt a természetes kapcsolatot, amelynek az érdeklődés, érzelmekeltés motivációja és az oktatás-nevelés célja között lennie kell. Eredménytelen azonban az olyan jellegű hatáskeltés, amely eltér a nevelés céljától, és csak azért, hogy az ismeretszerzés folyamán a gyermek érdeklődését ébren tartsa, negatív példák sorozatát is megengedhetőnek tartja. Ilyen óra volt például a sok szép felvételt nyújtó Felszíni formák c. adás is. Ezzel a problémával már a TANÍTÓ MUNKÁJA is foglalkozott. Véleményünk szerint az adás azért vált problematikusává, mert a pedagógia és a filmezés eszközei nem koordináltak egy közös nevelési cél érdekében. Nem lett volna hatástalan a figyelem ébrentartására mozgósított bábfigurák szerepeltetése akkor sem, ha azok a nevelés szempontjából is pozitív példát mutatnak a 9–10 éves nézőknek.

A televíziónak, mint korszerű, új megoldásokat rejtő audio-vizuális szemléltető eszköznek olyan sokoldalú lehetőség áll rendelkezésére sajátos kifejezési formáival, amely kizárja a tanítási órákon sokszor tapasztalható mesterkéltséget egy-egy nevelési feladat megoldásában. Az előbbi példák meggyőzően bizonyítják, hogy az iskola-televízió művészi tudja egyesíteni a tanítási óra kettős feladatát, a nevelést és oktatást. E kettős feladat azonban a pedagógust is kötelezi. Ne haladjon el csukott szemmel a tv adta nevelési lehetőségek mellett! Ahogyan az oktatás feladata szükségessé teszi a tervszerű feldolgozó munkát, ugyanúgy elemzést, értékelést igényel a képernyőn kínált nevelési lehetőség is. Ez a feldolgozás azonban nem azonos az ismeretszerzés célját szolgáló oktatófilmekével. A pedagógusnak elsősorban nem az értelemre, hanem az érzelmre kell hatnia. A film által felkelített érzelmek újraélése, tudatosítása, meggyőző erejének biztosítása azonban a film sajátos műfajánál fogva speciális elemző munkát kíván. Ennek érdekében a nevelőnek nem lehet elzárkóznia az egyre követelőbb korszerű igények elől, hanem kielégítő filmesztétikai tanulmányokat kell végeznie.

Éppen ezért, mert a film sokoldalú, speciális lehetőséget kínál a nevelési feladatok megoldásához, elképzelhető olyan televíziós adás is, amelynek elsődleges célja maga a nevelés.

Szerencsés ötlet volt például a februári adás a 3. osztály számára, amely Móra

Ferenc A szánkó című novelláját illusztrálta. Megtekintése fokozta az olvasmány érzelmi hatását. Nem pótolhatja a legszínesebb előadás sem azt a meggyőző erőt, amelyet a történet közvetlen szemlélete biztosít. Az olvasmány kifejező bemutatása megindítja a gyermek reprodukív képzeletét, amelynek hatására a beleéléssel pozitív érzelmek keletkeznek. A reprodukív képzelet bizonyos értelemben mindig szubjektív, mert összefügg a gyermek előző élményanyagával, ismereteivel, s így hatása sem egészen ellenőrizhető. A televízió ezzel szemben irányítottabbá teszi konkrét képeivel a gyermek képzeletét. Ehhez hozzájárul még a szórakozás és a film művészi hatásainak esztétikai öröme is.

Az érzelmek motivációja, amely egyrészt a történet eszmei mondanivalójának cselekvésre ösztönző hatásában, másrészt az erkölcsi fogalmak kialakításában jelentkezik, hatékonyabbá válik. Konkrétabban: a gyermek példát lát az önzetlenségre, áldozatkészségre, saját vágyai fölötti uralomra. A film szereplőivel jobban azonosítja magát, mint az írásmű hőseivel, hiszen előtte élnek, mozognak, cselekszenek. Így nemcsak megismeri a gyermekek régi életét, hanem jobban át is éli azok helyzetét. Jó volna még néhány olvasmányanyag ilyen jellegű bemutatása. Például Mórától a Cinegefészek, Hogyan tanultam meg írni? A csaló, Móricz Zsigmondtól A nehéz négykrajcáros című elbeszélések.

Emellett feladata lehet az iskolatelevízióknak olyan nevelési célzatú adások rendezése is, amelyek a tanterv anyagának feldolgozásához közvetlenül nem kapcsolhatók. Például az iskolán kívüli nevelési feladatok köréből: az első osztályos tevékenységi formák közül a társadalmi együttélés területéről „Legyen óvatos idegen felnőttekkel szemben. Házba, lakásba, néptelen helyre ne menjen el velük. Idegent ne engedjen be a lakásba. Ha felvilágosításra van szüksége, elsősorban rendőrhöz forduljon.” A negyedik osztályban: „Vegye észre a felnőttek fáradtságát, legyen arra tekintettel.”

E néhány kiragadott példával azt szeretnénk bemutatni, hogy a nevelési tervben számos olyan feladat szerepel — főleg az erkölcsi nevelés területén —, amelyeknek a megoldásához az élet sem az iskolában, sem a közvetlen környezetben nem produkál elegendő esetet. Az ifjúsági irodalom, amelyet főleg a kisdobos és úttörő foglalkozásokon használhatunk fel, segítséget nyújt ugyan egy-egy nevelési probléma konkretizálásához, de jellegénél fogva ez sem oldhatja meg maradéktalanul a feladatokat. Ezen a területen nyújthatna igazán komoly segítséget az iskolatelevízió. Az adások anyagának összeválogatásához természetesen szükség lenne a gyakorló pedagógusok javaslataira. Eredményes lenne például egy járási, megyei felmérés: melyek azok a nevelési feladatok, amelyeknek megoldására az iskolai élet, az ifjúsági mozgalom, az ott hon nem nyújt elegendő konkrét lehetőséget? Etikai beszélgetések pedig konkrétumok nélkül a 6—10 éves korban nem lehetnek eredményesek.

Nem sorolható közvetlenül az iskolatelevízió programjába, de megemlítnék még egy gondolatot.

A nevelési terv feladatul tüzi ki az iskola és a családi nevelés koordinálását. Minden pedagógus előtt ismeretes, hogy a gyermek egyenletés, eredményes fejlődése nem nélkülözheti a nevelőhatások egységesítését. Sajnos, ezt a problémát még mindig nem oldják meg a szülői házzal való kapcsolat ismert formái: a szülői értekezlet, a fogadóórák és a családlátogatás. A szülők pedagógiai műveltségének emelése érdekében minden városban, községben szerveznek Szülők Iskoláját, Szülők Akadémiáját. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy ezek látogatottsága egyre csökken, a szülők továbbképzésének ezt a formáját jó lenne korszerűsíteni. Hazánkban rohamosan emelkedik a televízió nézőinek száma. A munkából hazatért szülők, a bevásárlást, házimunkát végző anyák nehezen tudnak időt szakítani arra, hogy este még néhány óra

elhagyják otthonukat, bármennyire is érdekelné őket a gyermekneveléssel kapcsolatos előadás. Arra azonban mindig jutna idejük, hogy 20–30 percre leüljenek a televízió képernyője elé. Ezért felbecsülhetetlen értékű lenne, ha a televízió rendszeresen sugározna adásokat az esti órákban szülőknél a gyermeknevelésről. Természetesen ez alatt nem felolvasásokat értünk, hanem egy-egy nevelési problémát illusztráló jelenet előadását. Milyen megdöbbentő őszinteséggel lehetne így feltárni a szülők előtt a kettős nevelés következményeit, az otthon túlzásba vitt segítségét élvező gyermek önállótlan-ságát az iskolában, a késő órákig tartó televízió-nézés káros hatását, a gyenge tanuló vergődését, akit szülei a pályaválasztás idején továbbtanulásra kényszerítettek stb. Úgy gondoljuk, hogy a televízió Szülők Iskolája sorozatához az iskolák bőségesen tudnának anyagot szolgáltatni.

Egy év telt el azóta, hogy az iskolatelevízió elkezdte sugározni műsorát a tanuló-
ifjúság számára. Ez alatt a rövid idő alatt is felmérhető, hogy jelentősége túllép az oktatás szolgálatán. Szinte korlátlanok azok a lehetőségek, amelyek a nevelés területeiről kínálnak feldolgozásra. Mindez nemcsak a televízióknak jelent új feladatokat, hanem a pedagógusoktól is újszerű alkalmazkodást kíván a feldolgozási módszerek tekintetében.

DR. VÁRKONYI BERNÁTNE

tanítónő, Szeged, Hámán Kató Általános Iskola

A napközis első osztály problémái

Az iskolába belépő 6 éves gyermek — életkori sajátosságainak megfelelően — még játékos, mozgékony, szertelen. Elérkezik életének ahhoz a szakaszához, amikor már gyakran öt órán keresztül rendszeresen figyelnie, gondolkodnia és — ami számára legnehezebb — szinte egyfolytában ülnie kell az iskolapadban.

A napközis első osztályos tanuló viszont 8 órán keresztül az iskolában tartózkodik. Nagy terhet ró ez a hat éves gyermekre, nagyon sok és a többi nevelőtől eltérő feladatot hárít azokra a nevelőkre, akik ezekkel a gyermekekkel foglalkoznak.

Osztályom napközis első osztály. Létszáma a legideálisabb: 24 tanuló közül 20 napközis.

Ha a napközis tanulók körülményeit az otthon viszonylatában vizsgáljuk, kiderül, hogy néhány esettől eltérően bizonyos mértékig hátrányos helyzetben vannak. Hozzá kell azonban tenni, hogy ennek oka nem minden esetben szülői gondatlanság és nemtörődömség — bár ilyenekkel is találkozunk —, hanem egyéb objektív tényezők.

Nyilvánvaló, hogy elsősorban azok kerülnek napközibe, akiknek mindkét szülője dolgozik, akik már kiskoruktól kezdve bölcsődében, napköziben nevelkedtek, és így jóval kevesebbet kaptak az érthető módon elsődleges családi nevelésből.

Év elején, amikor a nevelő elbeszélget az iskolába érkező gyermekekkel, egykettőre kiderül, kik azok, akik már iskoláskoruk előtt is napközisek voltak. Tájékozottságuk, szókincsük, beszédmodoruk, tisztaságuk, ápoltságuk, de még fegyelmük is más. Ez nyilván arra utal, hogy ezek a gyermekek nem eleve rosszabbak vagy butábbak a többiekénél. Ellenkezőleg: nem tartózkodóak, hanem bátrak, közvetlenek, közlékenyek, sok esetben merészek.